

akar felmutatni annál, amit az irodalmi közgondolkodás számon tart. Mert „a magyar költészet nyílt kérdései... éppen ezekben a ma már szinte egyáltalán nem emlegetett Petőfi-versekben merültek fel, és ha az elmúlt száz esztendő magyar költészetét jellemeznünk kell,... állíthatjuk, hogy Petőfi versörökségét nem ismerte fel, nem tudott vele gazdálkodni, és akkor is külföldi példák után nézett, amikor arra... nem volt szüksége.” S alább: „...paradoxon, hogy a magyar irodalmi tudat, amely az elmúlt évtizedekben elvívte a »hagyományt«, éppen legnagyobbak tartott költője örökségét sikkasztotta el, elmulasztva felidézni, ami költészetében korunk verstörekvéseivel rimel.” Ebben foglалható össze Bori tanulmányának alaptétele, amelyet a későbbiekben részletesen kifejt, elmondván, hogy legnagyobbak tartott költőnk örökségének elsikkadását, fel nem fedezését a magyar költészet három szakaszában szemlélhetjük: a Petőfi-epigonok korában, a költő halálát követő első esztendőben; századunk elején, amikor a „nyugatos” költők keresik majd elődjeiket és mintaképeiket a modern magyar verseszmény kialakításán munkálkodva; s végül a magyar avantgarde időszakában.

Kevésbé ismert, elhanyagolt, nyugtalanító és éppen ezért érdekes Petőfi-portrét állít elénk a gyűjtemény ezután következő darabja is. Ez pedig a *Petőfi-napló*, amely afféle olvasónapló formájában jelent meg hétről hétre a Magyar Szó irodalmi mellékletében, a Kilátóban, még-hozzá 1973 első hónapjaiban, vagyis Petőfi jubileumi évében. Ebben is egy modern, vibráló életérzésű Petőfivel találkozunk szemben a költő szoborral merevített ellentéppárjával, s Bori itt is — akárcsak az előbbi tanulmányban — a többi között a *Felhők* c. versciklusra hivatkozik mint olyan versrétegre, amelynek új kiadásai nincsenek, a nagyközönség nemigen emlegeti, s az irodalomtörténet is csínján bánik vele, annyi benne a zavaró, a nem „petőfies”. A hatvanhat kis vers Petőfi költészetének legkülönösebb pillanatát vetíti a kései olvasó elé, egy egész létfilozófia és olyan érzelmi-gondolati káosz vajúdik bennük, amelynek felismerése nélkül meg sem érthetjük a későbbi, a polgári radikális gondolkodó, a tudatos forradalmár Petőfi.

A *Szövegértelmezések* többi darabja a 20. század magyar irodalmának egy-egy értékes alkotásával foglalkozik, a többi között Ady, Juhász Gyula, Kassák, József Attila, Déry Tibor, a hazaiak közül pedig Vasko Popa, Ács Károly, Domonkos, Brasnyó, Németh István és mások egy vagy több írását elemzi vagy látja el figyelemre méltó reflexiókkal, s ez megfelel Bori fő érdeklődési körének. A kötet eligazító értékű *Jegyzet*-tel zárul, de a tartalommutatóról már nem mondható el, hogy jól tájékoztat. Az olvasó mindjárt szeretné tudni, mit jeleznek az ilyenfajta, általánosító címek: *Versek nyomában, József Attila két verse, Jegyzetek versekről* (?) stb. De hát ez már inkább a szerkesztők udvariasságának kérdése, hogy meg akarják-e kímélni az olvasót a könyv kényszerű végiglapozásától, ha valamely konkrét műre kíváncsiak.

BORBÉLY JÁNOS

VÁZLATOK EGY PORTRÉHOZ

BOSNYAK ISTVÁN: *Ember a forradalomban, ember a soron kívül*.
Forum, Újvidék, 1977.

Már több mint egy évtizede annak, hogy egyre gyakrabban találkozunk életrajzi monográfiákkal. Előbb a regényírók tértek át ennek a mű-

fajnak a művelésére, de csakhamar csatlakoztak hozzájuk az esszéírók, aztán a költők is, akik eddig csak nagy ritkán léptek be a formabon-

tás különböző változatait élő modern próza dzsungelébe. Itt mindjárt hozzáfűzzük, hogy a most és a közelmúltban megjelent munkáiról, a szorgos kutatások nyomán megírt dolgozatokról beszélünk.

Ezekben a művekben történelmünk egyik legmozgalmasabb korának tanúja mondja el személyes élményeit, vallomásait arról, ami benne és körülötte zajlott az irodalomban, a társadalomban, akár felülvagy alulnézetből, attól függően: honnan nézte az író a világot s benne az embert és szerepét. Majd minden ilyen műre érvényes, hogy olvasása közben már ismert, de izgatón ismeretlen részletek is felszínre kerülnek az elmúlt évtizedek — vagy nagyobb távot véve: emberöltők — történéseiből, s éppen ennek a műfajnak köszönhető, hogy az életrajzokon keresztül (helytörténeti vonatkozásokban is) szinte életre kelnek az egyszerű szavakkal idézett képek. Még ha töredékekben is, történelemmé sűrítve kapjuk a letűnt időt. És minél több az ilyen mű, annál több nézőpontból kapjuk korunk megvilágítását, és annál teljesebb a kép.

Bosnyák István esszéíró akkor kapcsolódott be az életrajzi monográfiák írói sorába, amikor irodalomtörténeti kutatásait Sinkó Ervin életművének feldolgozására szánta. Ezzel olyan feladatra vállalkozott, amely — majdnem azt mondanám: aszkétikus életmóddal — egy teljes embert követel, hiszen Sinkó Ervin életútja két világháborún és két forradalmon át a mába ível. Fokozza a felelősséget a kettős szerep, mert író és forradalmár alakja áll itt reflektorfényben, s a választott alany mindkét énje olyan sokrétű, s útja olyan kacskaringós, hogy az életrajz teljes háttérének és sorsdöntő mozzanatainak részletes leírása a tervezett három könyvön túl is kötetekre rúgna, hiszen a történések patakja, folyama az egész Duna völgyének határát átlépi s európaivá terebélyesedik. Ezért a *Vázlatok*... után — ahogy a szerző is mondja — csak „csonk életrajzi monográfiáról” szólhatunk.

Bosnyák István most megjelent kötete, az *Ember a forradalomban, ember a soron kívül* a fennebb említett életút legküzdelmesebb szaka-

zát, „a sinkói életmű 1916—1939 közötti dokumentumait” ismerteti meg az olvasóval. Igaz, itt nem egy fejezetben, többször is, olyan részletekkel találkozunk, amelyeket már olvashattunk Sinkó Ervin *Szemben a bíróval* című visszaemlékezésében, az *Optimisták* mindkét kötetében és a *Tizennégy nap* lapjain át egészen az *Aegidius útra keléséig*. De ez egy pillanatra sem jelentheti a mű igazi értékének csökkentését, mert a kutatások éveiben Bosnyák temérdek értékes dokumentumot talált meg s dolgozott fel a saját, előre felépített programja szerint. Csakis így juthatott el arra a „magaslatra”, ahonnan ezek a dokumentumok, mint most felbuzgó források új fényt derítenek Sinkó Ervin szabadkai éveire, az Ady-rajongó fiatal költőre, a budapesti Kassák-kör ifjú tagjára, Lukács György és Szabó Ervin nagyon lelkes tanítványára, majd az öszirózsás forradalomban a kecskeméti városparancsnok vergődésekkel teli napjaira, a drámai részletekkel teli szentkirályi perre, a pedagógiai Erosz megszállottjára, aki mindenben és mindentől a jó, a szép, az igaz győzelmét várta, és az ifjú ludovikásokat a szeretet hangján, szép szóval akarta a szocializmus felé vezető útra téríteni...

Az életrajzi monográfia nyitó fejezetei után már Sinkó Ervin zajgó élete teszi fel a kérdéseket egymás után:

— Hogyan fejlődött tovább ez a „cikkakos” út, amely Szabadkán, ebben az „isten sújtotta kalitkában” Ady Endre kenyerén indult el, az Ódor utcai munkásotthonban lánholt fel, a Halasi úti kaszárnya kopár udvarán kapta az első kegyetlen megrázkódtatását, s utána a költővel együtt zengett fel a kiáltása: „Rohanunk a forradalomba”...?

— Marxon és Engelsen át hogyan jutott el Tolsztojig, Dosztojevskij karamazovi világáig, a krisztianizmusának sugallatára Jézusig, addig, „amit kétezer év előtt mondott egy csendes és nagyon szomorú ember, a legigazibb ember: Békesség a jóakarató embereknek a földön”...?

— És végül: hogyan vált egyházatlan krisztianussá, ami aztán a

„gazdátlan világ” peremén a soron kívüli emberek közé sodorta...?

És a lepergő évtizedek után, anynyi mű és még több gyötrődés után az író Sinkó Ervin adja meg a fiatal forradalmár előtt felmerült kérdésekre, útvesztésekre és a naiv utópiába vetett később kialvó hitére a választ.

A szocialista forradalom nem tűr kompromisszumot, mert az viszszavetné oda, ahonnan indult. A burzsoáziát, a hatalom egykori birtokosát krisztusi intelemmel, a megértés, a szeretet szavával nem lehet meggyőzni arról, hogy a történelem színpadán a munkásosztály lép a helyébe, és az állam elhalása előtt ő gyakorolja a hatalmat. A világforradalom megjósolt győzelme látomás volt, s amikor ennek a „szivárványnak a halála” bekövetkezett, nem egy utópista forradalmár a „gazdátlan világ” peremére vetődött. Az őszirózsás forradalom nem egy vereséget szenvedett vezéregyénisége hasonló terhekkel került emigrációba... Köztük Sinkó Ervin, aki törékeny feleségével vágott neki a nagyvilágnak, s a füsttel elillanó röpke barátságok után így került „... idegenül Nyugatra, idegenül Keletre...”

Sinkó Ervin ismerte mind, akik vele együtt vergődtek végig ezt a keserves életutat, és felismerte azt, hogy „... Hit nélkül — az ideológikus tudást sikerrel helyettesíthető, irracionális előfeltétel nélkül — képtelenek erre (amikor a harc végső céljáért minden áldozatot, a maguk és mások életének feláldozását is vállalni kellene), képtelenek irracionális magatartást tanúsítani a ma-

guk és mások életével szemben. Ők hamleti módon csak *tudnak*, de nem hisznek már többé a régi, feltétlen hittel, s ezért szükségszerűen sodródniak ki a tett-emberek sorából”.

A forradalmár mint harcos nem bizonyult tettere kész embernek. Később, amikor az események megérették benne azt, hogy a cselekvést a szózat — bármily mélyen humanus is legyen az — nem helyettesítheti, Sinkó Ervin mint az író lépett a tettek mezéjére, s igyekezett megtenni mindent azért, ami végső fokon feloldja őt minden magával hordott és magával hozott régi, kínos, tragikus, sokszor az összeomlás szélére sodró „örökség” alól...

És magára talált...

Bosnyák István műve nagyon alapos munka. Minden fejezetéből világosan kiérezhető, hogy a legnagyobb gondot arra fordította, hogy Sinkó Ervin fejlődésének legnehezebb és legvitatottabb korszakát hiteles dokumentumok segítségével megfelelő megvilágításba helyezze. Sok érdekfeszítő fejezetet közöl, Lukács György fiatalkorából is, Szabó Ervin cselekedeteiből is, de az írónak nem az volt a szándéka ezzel, hogy olyan művet alkosson, amely a meglepetés erejével hat, hanem olyan könyvet helyezzen az olvasó, a kritikus, az irodalomtörténész asztalára, amely fényt derít Sinkó Ervin 1916—1939 közötti alkotószakára és majd hozzásegít ahhoz is, hogy végre sor kerüljön kiadatlan műveinek sajtó alá rendezésére. Ez a törekvés a sinkói életműsorozat kiadásának reményét is felvillantja az olvasó előtt.

LÉVAY ENDRE

GYARAPODÓ BIBLIOGRÁFIÁNK JELES KÖTETE

DÉR ZOLTAN: *Csáth Géza-bibliográfia.*

A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Forum, Újvidék, 1977.

A múlt év utolsó napjaiban jelent meg a Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete,

valamint a Forum Könyvkiadó közös gondozásában ismert Csáth-kutatónk, Dér Zoltán áldozatos és ki-